

Diana Pungeršič

Tone Partljič: *Pasja ulica*.

Maribor: Založba Litera (zbirka Maribor), 2013.

Če se je ob kultnem slovenskem filmu *Moj ata socialistični kulak* (1987), ki je nastal prav po Partljičevi dramski predlogi, starejša generacija spričo neposredne identifikacije s stisko in zmedo osrednjih likov ob turbulentnih družbeno-političnih preobratih od smeha valjala pod mizo, se mlajša generacija dandanes krohota tudi v odsotnosti lastnega istovetenja – po zaslugi odlično označenih likov, prepričljivih dovtipov in humornih, komičnih peripetij, ki posameznika rišejo v vsej nepopolni človeškosti; z dodano vrednostjo spoznavanja slovenske polpretekle zgodovine, predvsem njenih “osebnih” plati, ki jih učbeniki praviloma ne obravnavajo. K takemu branju nas napeljuje tudi Partljičev najnovejši roman. Starejši bralci ga bodo za svojega bržčas jemali zaradi domačnosti orisanega dogajanja, mlajši bolj zgodovinsko spoznavno, ne prvi ne drugi pa ne bodo mogli spregledati avtorjeve literarne spretnosti pri prepoznavanju in komični obravnavi slehernikovih zagat in naslad.

Tokrat je časovni zamah peresa precej obsežen, sega čez celotno 20. stoletje in čez, od prve svetovne vojne do današnjih dni. Družbenozgodovinske prelomnice (prva svetovna vojna, medvojno obdobje, bombardiranje mesta ob koncu druge vojne, nastop socializma, spor z infrombirojem, Titova smrt, postopni razpad Jugoslavije, pekrski dogodki, osamosvojitev in življenje v novi državi) v romanu delujejo kot “smučarski količki”, okoli katerih se v življenje spuščajo osrednji liki, prebivalci naslovne ulice. Krajevno se namreč roman omejuje na mesto ob Dravi, konkretnije na njegov desni breg, še natančneje na fiktivno Pasjo ulico.

S kako pogostimi in korenitimi družbenozgodovinskimi zasuki je postreglo prejšnje stoletje, Partljič med drugim satirično ponazori z osnovno (najočitnejšo) ideološko korekcijo – s preimenovanjem ulice. Poljska ulica oz. Feld Strasse izpred prve svetovne vojne po drugi postane Protiimperialistična ulica, po sporu z infrombirojem jo po Titovem pasjem

rešitelju preimenujejo v Luksovo ulico, šele po osamosvojitvi pa ta na predlog "našega pisatelja" postane Pasja ulica. Če odmislimo parodično noto zadnjega poimenovanja, "naš pisatelj", Partljičev alter ego, njeno ime utemeljuje s poklonom pasji zvestobi v času druge vojne, ki jo tematizira kratka zgodba iz prologa romana. (Psi so tudi sicer pomembni protagonisti Partljičeve pripovedi, enkrat bolj kot stranski liki, drugič domala v glavni vlogi, takšno ima na primer pisateljev pes Miško.) Prehodi iz ene v drugo družbeno ureditev so konec koncev lepo vidni tudi pri spreminjanju mestne storitvene infrastrukture – "socialistično" gostilno Pri mami Roziki po osamosvojitvi kupi Albanec in jo preuredi v lokal Lepinja in burek, naposled pa lokal kupijo Kitajci, ki odprejo kitajsko restavracijo Pri pekinški raci.

Pomemben del družbenozgodovinske "scenografije" so ne nazadnje tudi rekviziti. Največjo simbolično težo nosi državna zastava, ki jo najbolj zavedni Slovenci po osamosvojitvi izobešajo na svoje domove. Više kot jo izobesiš, večji in boljši Slovenec si. Pa čeprav ob tveganju lastnega življenja, kakor to počne najzavednejši (beri: najbolj raso nestrpen) Slovenec na Pasji ulici Martin Štravs, ko pleza na dimnik in s "Šiptarjem" tekmuje, čigava zastava bo plapolala više. Kakor ponazarja ta primer, avtor satirično ost uperi v vse nastopajoče, še najbolj je prizanesljiv do svojega drugega jaza, "našega pisatelja", ki mu razen nekaj sentimentalnosti in starčevske otročjosti ne najde posebne hibe, medtem ko je žena s skrajno navezanostjo na vnukinjinega kužka podvržena poštenemu, a hudomušnemu karikiranju.

Z nekaterimi liki se roman poigra že v imenu. Neuspešnega, a vztrajnega in razmeroma "potentnega" igralca poimenuje Vinko Kurenc; zgoraj omenjeni domoljub se iz Straussa po vojni preimenuje v Štravs; liki, kot sta Viktor Plemenitaš in Sašo Ustnik, pa aludirajo na konkretna imena našega (še vedno aktualnega) političnega prostora. Slovenska nacionalna stranka s svojim književnim derivatom Slovenski sokoli je ena številnih satiričnih tarč romana. "Mi smo nasledniki predvojnih sokolov, ki so se borili proti nemčurjem, mi pa se bomo proti čefurjem!" Vsaj v začetnem delu romana precej humorja vznika prav na terenu medkulturnih razlik med Slovenci in "u pičku materinu" sočnimi, neposrednimi "južnjaki", pri čemer Partljič ne zaobide niti njihove "izbrisane" usode. A tematika izbrisanosti, kot še nekatere druge (usoda štajerskega četnika Melaherja ipd.), zaradi obsežnosti ostane na ravni stranskega motiva.

Večino humorja, iz katerega pogosto vejejo temeljne življenjske resnice in zakonitosti, avtor, kot rečeno, gradi prav na izdelani karakterizaciji protagonistov, katerih štorije se v romanu, ki zaobjema glavnino

njihovega življenja, vseskozi simpatično zapletajo in komično razpletajo. Ob družbenozgodovinskih prelomnicah so eno temeljnih gonil zgodbenega dogajanja ljubezenski prizori in erotični izpadi, ki gradijo in vzdržujejo napetost. Pisatelj tako preigra skoraj vse paradigme ljubezni – od eruptivne najstniške do ležerne upokojenske, od naveličane zakonske do strastne prešušne, od nežno izpovedne do nasilne alkoholne, od božje do mesene. Pri vseh si privošči tudi dobršno mero kosmatosti.

Pasja ulica ne glede na konkretno umeščenost v Maribor s svojimi socialno, narodnostno in svetovnonazorsko razplastenimi prebivalci služi kot prispodoba za delovanje slovenske družbe in njenih posameznikov. Partljič se z dobrohotnim satiričnim očesom loti tako državnih struktur (najznačilneje prek karikiranja državnih proslav) kot slasti in strasti posameznikov. Pravzaprav v svoji znani maniri s pomočjo nekaterih prototipičnih situacij pokaže, kako sta obe sferi neizbežno povezani, se medsebojno oplajata in izpopolnjujeta. Postopke pridobivanja kadrovskega stanovanja v petdesetih letih preteklega stoletja denimo ilustrira na primeru učiteljice slovenščine, ki si novo bivališče “zasluži” zaradi spečanosti s sekretarjem Zveze komunistov Maribor, podobno si operna diva iz Trsta po zaslugi tesnega sodelovanja z dirigentom mariborske opere ne pribori zgolj stanovanja na desnem, proletarskem delu mesta, temveč se kaj kmalu preseli na prestižni levi breg Drave. Znamenite dogodke iz leta 1991 v Pekrah, ko je JLA obkolila center Teritorialne obrambe, Partljič humorno izrabi kot nadvse primerno podlago za pripisovanje vseh mogočih lažnih zaslug pri zadušitvi agresorjev in osamosvojitvi domovine. Aluzija na aktivne slovenske politike je neizbežna.

Tone Partljič se v romanu spretno loti tudi v Sloveniji ene bolj perečih (političnih) tematik – večnega razkola med partizani in domobranci. Za predstavitev domobranske strani v dogajanje (varno) vpelje zgodovinarja Marna, potomca slovenskih izseljencev v Argentini, ki pride v Slovenijo raziskovat zgodbo štajerskega četnika Melaherja. Z “našim pisateljem”, ki zastopa bolj levičarska stališča, možakarja soočita mnenji in se dokaj hitro dokopljeta do zasilno “spravljivega” zaključka – ideološke manifestacije na eni in drugi strani so malone identične. Partizanske proslave se nič ne razlikujejo od domobranskih v Buenos Airesu. “Razlika je le v tem, da naši postrežejo s kislim zeljem in krajnsko klobaso, vi pa s partizanskim golažem.”

Partljič v roman vpleta različne besedilne zvrsti. Poleg uvodne novele zasledimo še humoresko, (ljubezenska) pisma, dnevniške zapiske, časopisne članke, radijska poročila, govore na proslavah, arhivske spominske zapiske ipd. V besedilo se pogosto prikradejo navedbe iz del Prešerna,

Cankarja, Minattija, Ketteja, celo Svetokriškega, ki podčrtajo ali ironično začinijo posamezne ideje in romanu vdahnejo prepoznaven slog. Ritem pripovedi se nenehno menjuje – razgibane pasaže z več dogajanja zamenjujejo razmišljujoči odlomki oziroma “ljudski” opisi zgodovinskih okoliščin –, s čimer avtor zagotavlja potrebno dinamiko, ki bralca drži v pričakovanju.

Roman se zaključuje z epilogom, v sedanjosti, a ne več na Pasji ulici, temveč v domu za ostarele, kjer pristaneta “naš pisatelj” in njegova žena. Premik dogajalnega prostora, zamenjavo prizorišča, je moč razumeti kot sestop z odra življenja, ki ga sedanji protagonisti počasi (beri: težka), a vztrajno prepuščajo mlajšim rodovom. Odhod poteka v tvornem sodelovanju, s *štafetno palico* – umetnostjo, ki si jo predata “naš pisatelj” in njegova vnukinja. Stoletna komedija se tako kljub elegični podstati zaključuje optimistično, dasiravno malenkost klišejsko, s perspektivo, ki jo odpira mladi rod, in z zaupanjem v moč umetnosti, ki zmore premoščati čas, prostor.

Pasjo ulico lahko beremo kot literariziran učbenik slovenske (mariborske) zgodovine 20. stoletja, pri čemer najbolj pritegne in prepriča njena domala organska satirična razsežnost, ki se je je bilo pri avtorju moč nadejati. Prav v zbadljivem tonu, v katerem je zaznati pristno razumevanje človeške nravi, delo “dopolnjuje” bero zgodovinsko-izpovednih romanov o slovenski polpretekli zgodovini iz zadnjih let (Haderlap, Jančar, Krese, Lipuš, Vojnović, Vuga). Partljičeva metoda oživljanja zgodovine skozi perspektivo malega človeka vnovič ustvarja berljivo in verodostojno zgodbo doline Šentflorjanske in nedvomno tudi tokrat močno kliče po filmski adaptaciji.